

Landschap publiek maken /

Publiek landschap maken

Redactioneel

In de wereld van de stedenbouw en ruimtelijke planning was de afgelopen 20 jaar opmerkelijk veel aandacht voor het thema landschap. De notie landschap bleek over een bijzonder vermogen te beschikken om voortdurend nieuwe thema's aan te kaarten. Eerst ging het in hoofdzaak over ecologische vraagstukken zoals de wateropgave, maar naderhand werd bijna de hele ruimtelijke discussie 'verlandschappelijkt'. Het begrip landschap wordt allang niet meer exclusief gebruikt voor natuurlijke of rurale landschappen. Zo is de term *stedelijk landschap* inmiddels een gemeenplaats geworden. En vandaag de dag spreken we ook over nieuwe recreatielandschappen, residentiële landschappen, energielandschappen, zorglandschappen, etc. Met de verlandschappelijking van het ruimtelijk debat ging ook een opmerkelijke emancipatie van het landschapsontwerp gepaard. Landschapsarchitecten slaagden erin het veld van integraal regionaal ontwerp te bezetten, daar waar stedenbouwers en planners het geruime tijd links lieten liggen. Ze gingen zich tegelijkertijd nadrukkelijker óók met architectuur en productdesign bezighouden.

Ook OASE mengde zich met verschillende themanummers in de landschappelijke discussie. In 2002 was er #60 *Land in de stad* over de nevelstad en de nadrukkelijke doordringing van stad en land, in 2004 #63 *Platteland* over de veranderingen in het buitengebied en in 2009 #80 *Over territoria* over regionaal ontwerp.

In dit nummer willen we de blik tegelijk verbreden en vernauwen. Vernauwen in de zin dat we het op een heel specifieke manier over de notie landschap willen hebben, namelijk als drager van maatschappelijke beeldvorming en publiek debat. Breder in de zin dat we de discussie verleggen naar de rol van professionelen in het publieke debat. Dit nummer is opgebouwd rond de stelling dat er geen ruimtelijke ordening mogelijk is zonder debat. Juist in de discussie over het landschap – van stadsland-schap tot zorglandschap – overleeft dit debat, of beter, bouwt het zich opnieuw op. In het slechtste geval verhult de verlandschappelijking van het debat over de ruimtelijke orde zich in een uiterst wollige metaforiek.¹ Maar in het beste geval blijkt dit juist de publieke discussie over nieuwe urgente kwesties te verhelfen en aan te scherpen: de metropolitane verstedelijking, de gevolgen van klimaatverandering, voedselplanning, regionaal-stedelijk 'metabolisme', etc. De afgelopen Rotterdamse Biënnale lijkt hier meer dan ooit van overtuigd. Onder de titel 'Urban by Nature' plaatst Dirk Sijmons het landschap in het centrum van het mon-diaal debat over klimaat en stad. Landschapsontwerp is als discipline het best gesitueerd om de hybride ruimtelijke condities van het 'antropo-ceen', waarin natuur en stad elkaar ruimtelijk en functioneel doordringen, te organiseren tot een veerkrachtig stedelijk metabolisme.

Maar waarom *publiek* landschap? De manier waarop we een polyseman-tisch begrip als publiek willen hanteren, behoeft enige toelichting. In dit

¹ Angelo Sampieri, *Nel paesaggio. Il progetto per la città negli ultimi venti anni* (Rome: Donzelli Editore, 2008).

Making Landscape Public / Making Public Landscape Editorial

In the field of urban development and spatial planning, a remarkable amount of attention has been given to the theme of 'landscape' over the past 20 years. The notion of landscape turns out to have an extremely great capacity to keep generating new matters of interest. At first, the focus was mainly on ecological questions, such as the water issue, but after that, almost the entire spatial discussion became 'landscapified'. The days when the idea of landscape simply referred to natural or rural settings are long gone. The term 'urban landscape', for instance, has become commonplace. And nowadays we also speak of 'leisure landscapes', 'residential landscapes', 'energy landscapes', 'health care landscapes' and so forth. The 'landscapification' of the spatial discourse was also accompanied by a striking emancipation of landscape design. Landscape architects succeeded in taking over aspects of integral regional design that urban developers and planners had ignored for a considerable while. At the same time, they also became more directly involved with architecture and product design.

OASE also joined in the discussion on landscape, by publishing a number of themed issues. In 2002, #60 *Urbanism Out of Town* discussed the diffuse city and the intense interpenetration of city and county; in 2004, #63 *Countryside* examined changes in the environs; and in 2009, #80 *On Territories* featured regional design.

In this issue, we want to make the focus both broader and sharper. Sharper, in the sense that we talk about the idea of landscape in a very specific manner, namely as a reflection of public debate and social imagination. Broader, in that we are shifting the discussion to the role of professionals in the public debate. This issue of OASE is based on the premise that spatial planning is not possible without debate. The discussion on landscape – from the urban landscape to the health care landscape – is precisely where this debate stays alive, or rather, renews itself. In the worst case, the landscapification of the spatial planning debate is clothed in extremely woolly metaphors.¹ But at its best, it clarifies and sharpens the public discourse on new and urgent issues: metropolitan urbanisation, the consequences of climate change, food planning, the regional/urban 'metabolism' and so forth. The latest International Architecture Biennial Rotterdam seems convinced of this more than ever. Under the title *Urban by Nature*, curator Dirk Sijmons sets landscape at the centre of the global debate on climate and city. As a discipline, landscape design is best positioned to organise the hybrid spatial conditions of the Anthropocene era, in which nature and the city are spatially and functionally merging into a resilient urban metabolism.

But why *public* landscape? Our use of a poly-semantic concept like 'public' here requires a bit of explanation. In this issue, we concentrate on the deep link between landscape as a medium for public imagination and the

1

Angelo Sampieri, *Nel paesaggio. Il progetto per la città negli ultimi venti anni* (Rome: Donzelli Editore, 2008).

nummer is het ons te doen om de diepe link tussen landschap als medium van publieke verbeelding en de moderne notie van de publieke sfeer.

De publieke sfeer is een uitvinding van de burgerlijke verlichting en staat voor de virtuele ruimte waarin de nieuwe burgerlijke klasse, die zich geleidelijk ontworstelde aan een feodaal bestel, haar collectief streven projecteert. Het is de ruimte van de uitwisseling van ideeën en overtuigingen, ruimte voor het maatschappelijk gesprek. Volgens de sterk geïdealiseerde visie van de Duitse filosoof Jürgen Habermas is het publieke een eigen sfeer in de maatschappij, tussen de (feodale) staat en de markt in, niet gedomineerd door overheidsbemoeienis, noch vatbaar voor marktwerking.² Aan deze sfeer ontleent de moderne overheid haar legitimiteit, namelijk aan de mate waarin het politiek project het collectief streven, dat zich via de publieke sfeer kenbaar maakt, weet te bedienen.³

In menig opzicht is de notie 'publieke sfeer' tot op de draad versleten. De rol van de publieke ruimte in de vorming van de publieke sfeer, namelijk als de plek waar burgers samenkomen en hun gedrag voor elkaar wederzijds zichtbaar is, kan niet zomaar naar analogie met de negentiende-eeuwse Parijse boulevard worden gedacht. En in de hedendaagse 'stuifzandsamenleving' met haar snelle en gevirtualiseerde media verschilt de publieke sfeer sterk van degene die in de context van de opkomst van de schrijvende media is beschreven.⁴ Juist om die reden is het belangrijk onszelf eraan te herinneren dat de publieke sfeer vooreerst een virtueel en plaatsoverstijgend begrip betreft.⁵

De publieke sfeer bestaat slechts in de mate dat er sprake is van een *collectieve verbeelding* waarin een gedeeld gedachtengoed kan gedijen. De verbeelding van het landschap, als uiting van de ruimtelijke ordening, vormt een substantieel deel van deze collectieve verbeelding. De landschappelijke verbeelding kan gezien worden als een graadmeter van het vermogen waarmee een samenleving in staat is de context, waarin diezelfde samenleving ruimtelijk vorm krijgt, voorwerp te maken van haar culturele reflectie. Door die culturele reflectie en door die verbeelding krijgt de ruimtelijke vorm betekenis, wordt ze gedeeld en gemedieerd, zo maakte de Amerikaanse antropoloog Benedict Anderson duidelijk met een studie naar de rol van collectieve verbeelding in de ontwikkeling van het nationalisme.⁶ Geograaf Denis Cosgrove maakte een vergelijkbare analyse van de rol van landschap in de productie van een symbolische orde waarmee een samenleving zichzelf ruimtelijk ordent.⁷

Een dergelijke analyse lijkt vanzelfsprekend voor de kolonisatie van het Venetiaanse achterland, maar ook de moderne stadsuitleg laat zich in dergelijke termen lezen. Vandaag de dag is er echter geen sprake van een dergelijke symmetrie tussen de ruimtelijke ordening en de maatschappelijke beeldvorming. Zelfs niet meer in Nederland, waar tot voor kort het landschappelijk project stevig in het Nederlandse ruimtelijk beleid verankerd was. Na opeenvolgende Nota's Ruimtelijke Ordening waarin gefocust werd op de spreiding of concentratie van bebouwing, toonde het Plan Ooievaar halverwege de jaren 1980 een toekomstvisie op het Nederlandse rivierengebied.

Dit plan, opgesteld door onder andere Dirk Sijmons, Frans Vera en Lodewijk van Nieuwenhuijze, greep de kracht van het thema water aan en initieerde een manier van ontwerpen op landschappelijke schaal waarin planologische, ecologische, landbouwkundige en economische vraag-

2

Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society* (Cambridge, MA: MIT Press, 1989), 55.

3

Charles Taylor, *Moderniteit in meervoud. Cultuur, samenleving en sociale verbeelding* (Kampen: Uitgeverij Klement, 2005), 97.

4

Kees Schuyt, *De stuifzandsamenleving. Een selectie uit de columns 1997-2004* (Amsterdam: J.M. Meulenhoff en de Volkskrant, 2005).

5

Taylor, *Moderniteit in meervoud*, op. cit. (noot 3), 92.

6

Benedict Anderson, *Imagined Communities* (Londen: Verso, 1983).

7

Denis Cosgrove, *Social Formation and Symbolic Landscape* (Madison: University of Wisconsin Press, 1984).

modern notion of the 'public sphere'. The public sphere is an invention of bourgeois enlightenment and stands for the virtual space in which the new bourgeoisie, which gradually wrested itself free from a feudal system, projected its collective pursuit. It is the space for the exchange of ideas and convictions, the space for social discourse. In the highly idealised vision of German philosopher Jürgen Habermas, the public sphere is independently positioned between the spheres of the (feudal) state and the market, and is neither dominated by government intervention nor susceptible to market processes.² The modern state derives its legitimacy from this sphere, namely from the extent to which the political project serves the collective pursuit, which is made known through the public sphere.³

In many respects, the notion of 'public sphere' has been worn threadbare. The role of public space in forming the public sphere – that is, as the place where civilians come together and where their behaviour is visible to one another – cannot simply be thought of as analogous to a nineteenth-century Parisian boulevard. And the public sphere in today's 'shifting sands' society, with its fast, virtualised media, is very different from the one described in the context of the rise of written media.⁴ Precisely for these reasons, it is important to keep in mind that the public sphere first of all is a virtual, non-localised concept.⁵

The public sphere exists only to the extent that there is a question of a *collective imagination* in which a shared body of ideas can flourish. The image of the landscape, as an expression of spatial planning, forms a substantial part of this collective imagination. The imagining of landscape can be seen as an indication of a society's capacity to make the context in which it is given spatial form into the object of cultural reflection. Through this reflection of culture and through this imagination, a society's spatial form acquires meaning and is shared and mediated, as a study by American anthropologist Benedict Anderson on the role of collective imagination in the development of nationalism makes clear.⁶ Geographer Denis Cosgrove makes a similar analysis of the role of landscape in producing the symbolic order with which a society spatially organises itself.⁷

Such an analysis would seem obvious when applied to the colonisation of the Venetian hinterland, but the modern city can also be interpreted in such terms. Nowadays, however, there is no question of a similar symmetry between spatial planning and social imagination. Not even in the Netherlands anymore, where until recently the landscape project was firmly anchored in Dutch social policy. After successive spatial planning memorandums focusing on the distribution or concentration of development, the Plan Ooievaar presented a vision for the future of the Netherlands' river region in the mid-1980s.

Drawn up by Dirk Sijmons, Frans Vera and Lodewijk van Nieuwenhuijze, among others, this plan tackled the substantial theme of water and initiated a way of designing landscape on a scale that combined planning, ecological, agricultural and economic issues in a single project.⁸ In retrospect this approach, in which landscape is presented in terms of different levels of involvement and responsibilities, was based on three optimistic assumptions: (1) the presence of a government that has the authority and means to 'classify the multiplicity of special plans and

2

Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society* (Cambridge, MA: MIT Press, 1989), 55.

3

Charles Taylor, *Moderniteit in meervoud. Cultuur, samenleving en sociale verbeelding* (Kampen: Uitgeverij Klement, 2005), 97.

4

Kees Schuyt, *De stuifzand samenleving. Een selectie uit de columns 1997-2004* (Amsterdam: J.M. Meulenhoff and de Volkskrant, 2005).

5

Taylor, *Moderniteit in meervoud*, op. cit. (note 3), 92.

6

Benedict Anderson, *Imagined Communities* (London: Verso, 1983).

7

Denis Cosgrove, *Social Formation and Symbolic Landscape* (Madison: University of Wisconsin Press, 1984).

8

Dick de Bruijn et al, *Ooievaar. De toekomst van het rivierengebied* (Arnhem: Stichting Gelderse milieufederatie, 1987).

9

Dirk Sijmons, *Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap* (Rotterdam: 010 Uitgeverij, 2002), 118.

stukken bijeen gebracht werden in een enkelvoudig project.⁸ Terugkijkend stelde deze benadering, waarin het landschap uiteengelegd wordt in verschillende lagen van betrokkenheid en verantwoordelijkheid, op drie optimistische aannames: (1) de aanwezigheid van een overheid die de macht en de middelen heeft om 'de veelheid van ruimtelijke plannen en projecten te rangschikken en beredeneerde keuzen te maken',⁹ (2) de aanwezigheid van een publiek dat bereid is om het landschap als een publiek project te begrijpen en te ondersteunen en (3) de centrale positie van de ontwerper in het netwerk van belanghebbenden. Met het Belvedere-programma eind jaren 1990 werden bovendien ook erfgoedvraagstukken betrokken op het landschap, en de installatie van een Rijksadviseur voor het Landschap halverwege de jaren 2000 verankerde het landschap verder in het beleid van de landelijke overheid.

De groeiende aandacht van de overheid voor het landschap heeft echter niet voorkomen dat tijdens de snelle politieke ontwikkelingen aan het begin van de jaren 2010 de betrokkenheid van het landsbestuur bij de inrichting van het landschap snel op een laag pitje is komen te staan. Verantwoordelijkheden voor het landschap zijn doorgesluisd naar lagere overheden van provincie en gemeente, terwijl tegelijkertijd de budgetten drastisch werden verlaagd, zodanig dat ook een organisatie als Staatsbosbeheer, de grootste grondbezitter van Nederland, inmiddels stukken grond aan het verkopen is. Het landschappelijk project is vroegtijdig ten einde gekomen. De overheid laat het aan de provincie, de belangenverenigingen en de markt over. Steeds meer wordt duidelijk dat Nederland in de afgelopen jaren meer op zijn burens is gaan lijken. Ook in Vlaanderen heeft een voorzichtige opleving van het landschapsbeleid niet kunnen voorkomen dat het landschap er in de eerste plaats de resultante van een optelsom van private belangen blijft.¹⁰

De neergang van het landschappelijk project houdt in dat de publieke sfeer, waarbinnen over (de toekomst van) het landschap wordt gediscussieerd, verschuift, alsook dat nieuwe verwachtingen opkomen en in het debat een rol gaan spelen. De nieuwe politieke situatie opent de deur voor tal van (semi) publieke en private (belangen)groepen, met elk hun eigen definities en benaderingen, mogelijkheden en doelstellingen, die bijdragen aan alternatieve visies op het gedeeld gebruik van de ruimte. Ze hebben zich de nieuwspraak van de 'verlandschappelijke' ruimtelijke ordening eigen gemaakt en komen met visies voor 'hernaturalisering' van waterlopen, voor energielandschappen, productieve landschappen, etc. Tegelijkertijd worden ook vormen van nieuwe *commons* ontwikkeld, bijvoorbeeld via initiatieven voor stadslandbouw of collectieve woningbouwproductie. Deze initiatieven proberen te breken met de argeloze consumptie van de ruimte en schuiven landschappelijke en stedelijke visies naar voren ter verbeelding van de maatschappelijke meerwaarde die deze nieuwe *commons* kunnen leveren. Inmiddels zijn deze (semi)publieke organisaties en particuliere initiatieven samen een grootgrondbezitter, echter zonder de samenwerking om van het landschap een krachtig en coherent project te kunnen maken.

Intussen wordt de publieke sfeer door al deze bewegingen enorm verrijkt: het gaat niet louter over de publieke verbeelding van maatschappelijke thema's, maar letterlijk om de verbeelding van een nieuw publiek,

8

Dick de Bruin et al., *Ooievaar. De toekomst van het rivierengebied* (Arnhem: Stichting Gelderse Milieufederatie, 1987).

9

Dirk Sijmons, *Landkaartmos en andere beschouwingen over landschap* (Rotterdam: Uitgeverij 010, 2002), 118.

10

Hans Leinfelder en Bruno Notteboom, 'Landschapsbeleid in Vlaanderen: het lelijke eendje?', in: *Jaarboek stedenbouw en ruimtelijke planning 2002-2005* (Brussel: Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning, 2006), 34-36.

projects and make rational choices’,⁹ (2) the presence of a public that is prepared to consider and support landscape as a public project, and (3) the central position of the designer in the network of stakeholders. What’s more, the Belvedere programme in the late 1990s also brought heritage questions into landscape and the appointment of a National Landscape Advisor in the mid-2000s further embedded landscape in national government policy.

This increasing governmental interest, however, did not stop the national administration’s involvement in landscape planning from quickly being put on the back burner during the rapid political developments at the beginning of the 2010s. Responsibilities for landscape were relegated to lower echelons of government at the provincial and municipal level, while at the same time budgets were drastically cut, so that even an organisation like Staatsbosbeheer, which is commissioned by the Dutch government and manages a sizable amount of the nature reserves in the Netherlands, making it the nation’s largest landowner, is now selling parcels of land. The landscape project prematurely came to an end, with the government leaving it up to the provinces, pressure groups and the market. In recent years, it is increasingly clear that the Netherlands has become more like its neighbours. In Flanders, too, a cautious revival of the government’s landscape policy could not prevent the fact that landscape primarily remains the outcome of a combination of private interests.¹⁰

The decline of the landscape project means that the public sphere, in which landscape and its future are discussed, is shifting, and also that new expectations are emerging and playing a role in the debate. The new political situation has opened the door for countless (semi)-public and private (interest) groups, each with their own definitions and approaches, possibilities and objectives, which contribute to alternative views on the shared use of space. These groups have mastered the newspeak of ‘landscapified’ spatial planning and are introducing ideas for the ‘re-naturalisation’ of watercourses, for energy landscapes, productive landscapes, and so forth. At the same time, new types of commons are being developed; for example, through initiatives for urban farming or the collective production of residential buildings. These initiatives are attempting to break away from the artless consumption of space and are promoting landscape and urban ideas that illustrate the added social value that these new commons can provide. Meanwhile, seen as a whole, these (semi)-public organisations and private initiatives are a big landowner – without the necessary concerted action, however, to turn landscape into a powerful and coherent project.

Nonetheless, the public sphere is tremendously enriched by all these movements. This is not only about the public imagining of social themes but also the imagination of a new public, the assembling of new groups around specific spatial projects. A great confusion as to what spatial course to follow, a strong feeling of loss of control and the decline of the idea of manipulability seem to lie at the root of the fact that the ‘landscapified’ debate is one of the last areas where one of the last areas where reflection upon the oversolicited and exceedingly fragmented territory still takes place. Landscape makes social developments tangible, has the capacity to appeal to and make demands on the public.

10

Hans Leinfelder and Bruno Notteboom, ‘Landschapsbeleid in Vlaanderen: het lelijke eendje?’, *Jaarboek stedenbouw en ruimtelijke planning 2002-2005* (Brussels: Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning, 2006), 34-36.

de verzameling van nieuwe groepen rondom concrete ruimtelijke projecten. De grote verwarring met betrekking tot de te volgen ruimtelijke koers, het sterke gevoel van controleverlies en het tanend maakbaarheidsdenken lijken daarmee aan de basis te liggen van het ‘verlandschappelijkt’ debat als één van de laatste plekken waar de reflectie over een uitverkaveld en overbevraagd territorium nog plaats vindt. Het landschap maakt de maatschappelijke ontwikkelingen voelbaar, heeft het vermogen het publiek aan te spreken en te bevragen. De landschappelijke verbeelding blijft daarmee de lakmoesproef waaraan de ruimtelijke orde haar publieke legitimiteit ontleent. De mate waarin we de wereld al dan niet als landschap kunnen begrijpen, is een graadmeter voor het ruimtelijk maatschappelijk debat.

Het is in een dergelijke beweging dat we de publieke zaak van het landschap op het spoor komen: het is een onderwerp dat mensen verdeelt en samenbrengt, mensen van verschillende achtergronden, verschillende overtuigingen. Of in de woorden van de Franse filosoof Bruno Latour: het landschap is een ‘ding’. Het is een onderwerp dat mensen bindt (of scheidt). Dat laatste, zo stelt Latour, wordt vaak vergeten in het debat over het politieke domein, maar is voor de publieke relevantie van essentieel belang. ‘Samenkomen is één ding,’ schrijft hij, ‘het voor de ogen en oren van de aanwezigen representeren van wat er op het spel staat, is iets anders.’¹¹ Dat is ook in het kader van het landschap het geval. Landschap is een van die politieke objecten; dat is de centrale stelling van deze OASE: publiek landschap. Geen maatschappelijk ruimtelijk project zonder landschappelijke verbeelding. Geen landschappelijke verbeelding zonder gesprek erover. Dit gesprek verloopt allang niet meer in termen van mooi of lelijk, lees- of onleesbaar, maar is desalniettemin een afspiegeling van de mate waarin de ruimtelijke ordening ook een morele orde voorstaat, gestructureerd door afwegingen van wat wel en niet in de ruimte hoort, wel en niet bij elkaar past. Ontwerpers spelen daarin een cruciale rol, als analisten van het heden en vertolkers van mogelijke toekomst, en met hun vermogen en instrumenten dit ook beeldend het publieke domein binnen te brengen.

Kortom, in dit nummer zijn we op zoek naar aanzetten voor het hedendaagse landschappelijke debat, voorbij de historische maatschappelijke consensus, en voorbij het landschap als project, en brengen dat naar de tafel van – en onder de aandacht van – (landschaps)ontwerpers.

Hoewel we in bovenstaande paragrafen de discussie over landschap en de publieke sfeer hebben uitgewerkt tegen de achtergrond van met name de Nederlandse context, situeren de artikelen die in deze OASE zijn samengebracht het maatschappelijk debat en de beeldvorming in een bredere, internationale context.

Dit OASE-nummer is een tweeluik. Het eerste luik ontsluit de *topoi* waarbinnen gecanoniseerde en nieuwe landschappen worden verbeeld en publiek gemaakt: publicaties, tentoonstellingen, documentaires, televisieprogramma’s, atlassen, publieke debatten, tekeningen. Het laat zien hoe het landschap is en wordt ‘geframed’, hoe overheid en professionals betekenis toekennen aan het landschap en daarin ook het publiek (proberen te) betrekken.

Het nummer opent met de bijdrage van Bruno Notteboom, die laat zien

11

Bruno Latour, ‘Van Realpolitik naar Dingpolitik. Over publieke dingen en de respublica’, in: *Krisis*, jrg. 6 (2005) nr. 2, 44; www.krisis.eu/content/2005-2/2005-2-09-latour.pdf. metabolisme.

As such, the image of the landscape remains the litmus test through which spatial planning derives its public legitimacy. The degree to which we can or cannot understand the world as landscape is an indicator for the social debate on spatial planning.

A movement such as this brings us to the public matter of landscape: it is a subject that divides people and brings them together, people from different backgrounds, with different convictions. Or in the words of French philosopher Bruno Latour, landscape is a ‘thing’. It is a subject that binds people (or separates them). This last point, Latour claims, is often left out of the discourse on the public sphere, but is the key to public relevance. ‘To assemble is one thing,’ he writes, ‘to represent to the eyes and ears of those assembled what is at stake is another.’¹¹ That is also the case within the context of landscape. Landscape is a political object – that is the central proposition of this *OASE*: a public landscape. There cannot be a social spatial project without the imagining of landscape. There cannot be an imagining of landscape without there being discussion about it. While this discussion no longer proceeds in terms of beautiful or ugly, legible or illegible, it nonetheless is a reflection of the degree to which spatial planning also stands for a moral order, structured by considerations on what does and does not belong in a space, what does and does not go together. Designers, as analysts of the present and interpreters of possible futures, play a crucial role here, visually bringing this into the public sphere with their skills and tools.

In short, in this issue we are searching for impetuses for today’s landscape discourse beyond the historical social consensus and beyond landscape as a project, and are putting that on the table of (landscape) designers and bringing it to their attention.

Although in the previous paragraphs we outlined the issues of landscape and the public against a more or less Dutch background, throughout the articles in this *OASE* the social debate on landscape and its conceptualisation are placed in a broader, international context.

This issue of *OASE* has two sections. The first section introduces the *topoi* in which canonised and new landscapes are conceived and made public: publications, exhibitions, documentaries, television programmes, atlases, public debates, drawings. It shows how landscape is ‘framed’, how governments and professionals give meaning to landscape and also (attempt to) involve the public in that. The issue opens with a contribution by Bruno Notteboom, who describes how landscape was depicted on British, Flemish and Dutch television in the 1970s and how it is shown today. This analysis makes it clear that the way in which the public identifies with landscape has become increasingly complex. Next, Claudia Faraone and Michiel Dehaene discuss two documentaries in which the complexity of landscape in today’s urban context is the starting point for imagination as a contribution to the public discourse. Marc Treib describes a number of European and American exhibitions of landscape architecture whose focus – and the public debate to which they contribute – has recently shifted to ecology and sustainability, often at the expense of the aesthetic dimension. The mediums *par excellence* for communicating about landscape are of course the atlas and the drawing. David Peleman explains how atlases contribute to the imagining of landscape in his

11

Bruno Latour, ‘From Realpolitik to Dingpolitik or: How to Make Things Public’, in: Bruno Latour and Peter Wibel, *Making Things Public, Atmospheres of Democracy* (Cambridge, MA: MIT Press, 2005), 8.

hoe in het Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en Nederland het landschap getoond wordt op de televisie in de jaren 1970 en vandaag. De manier waarop het publiek zich identificeert met het landschap wordt steeds complexer, zo blijkt duidelijk uit deze analyse. Claudia Faraone en Michiel Dehaene behandelen vervolgens twee verschillende documentaires, waarin juist deze complexiteit van het landschap in de hedendaagse stedelijke context de inzet van de verbeelding is als bijdrage aan het publieke discours. Marc Treib beschrijft een aantal Europese en Amerikaanse tentoonstellingen van landschapsarchitectuur, waarbij recentelijk de aandacht van de tentoonstellingen – en het publiek debat waaraan ze bijdragen – verschuift naar ecologie en duurzaamheid, vaak ten koste van de esthetische dimensie. Hét medium van de communicatie over het landschap zijn natuurlijk de atlas en de tekening. Hoe atlassen bijdragen aan de beeldvorming over het landschap belicht David Peleman in zijn bijdrage. Hoe plaats en tijd, cruciale aspecten van het landschap, ‘publiek te maken’ zijn via iets statisch als een tekening, onderzoekt Noël van Dooren.

Het tweede deel onderzoekt hoe het landschappelijk perspectief wordt ingezet om aan de productie van het landschap legitimiteit en publieke betekenis te geven. Hier starten we dus bij het object zelf. Welke aspecten van het landschap dagen de publieke betrokkenheid uit? Welke typen publiek worden verzameld rondom het werk van ontwerpers en andere professionals? Han Meyer neemt als voorbeeld de casus van het water, dat niet alleen in de Lage Landen, maar ook in bijvoorbeeld de Verenigde Staten en Bangladesh een van de *matters of concern* is, om het met Latour te zeggen. Michiel Dehaene laat zien hoe in het debat over de ontwikkeling van de stadsregio, de metropoolvorming, het landschap een essentiële rol speelt. Hoe ook ontwerp bureaus in de alledaagse praktijk het thema van het landschap en het publiek weten te operationaliseren in hun werk, als ook de noodzaak daartoe, staat centraal in de laatste bijdrage, waarmee dit nummer afsluit. Hans Teerds formuleert een perspectief op de verantwoordelijkheid van ontwerpers het landschap ‘bespreekbaar’ te maken voor het brede publiek, en belicht daarbij een aantal actuele ontwerp praktijken en hun bijdrage aan het publieke debat.

Op het kantelpunt tussen de twee delen – min of meer in het midden van dit nummer dus – treft u drie korte quotes, van achtereenvolgens landschapsarchitect en curator van de Rotterdamse Architectuur Biënnale 2014 Dirk Sijmons, stedenbouwkundige Frits Palmboom en architect en curator Joachim Declerck. De quotes komen uit een uitgebreid interview dat de redactie had met deze drie spelers uit het veld, waarin we met hen het heden en verleden van het publieke debat en de bijdrage van ontwerpers daaraan bespraken. Het volledige interview kunt u vinden op de website van OASE – voor iedereen toegankelijk. Het is een van de eerste stappen waarmee de redactie van OASE onderzoekt hoe de website van het tijdschrift nog beter benut kan worden, en waarin we de onderwerpen die we aansnijden nog breder publiek kunnen maken. Het volledige interview is ook opgenomen in de digitale editie van dit nummer, dat gedownload kan worden in de iTunes store.

essay. Noël van Dooren examines how time and place, crucial aspects of landscape, can be 'made public' through something static like a drawing.

The second section investigates how the landscape perspective is used to give the production of landscape legitimacy and public significance. Here we thus start with the object itself. What aspects of landscape provoke public involvement? What sorts of people take interest in the work of designers and other professionals? Han Meyer takes as an example the case of water, which to use Latour's expression is one of the 'matters of concern', not only in the Low Lands but also for instance in the USA and Bangladesh. Michiel Dehaene shows how landscape plays an essential role in the debate on the development of metropolitan areas and urban regions. The manner in which design firms operationalise the theme of 'landscape and the public' in their everyday practice, as well as the necessity of doing so, is central to the last contribution of this issue. Hans Teerds formulates a perspective on the responsibility that designers have to make landscape 'discussable' for the general public, while also shedding light on a number of current design practices and their contribution to the public debate.

In between both parts of this issue, let's say right in the middle, you'll find a few quotes by landscape architect and curator of the International Architecture Biennale Rotterdam 2014 Dirk Sijmons; urban planner Frits Palmboom; and architect and curator Joachim Declerck. These quotes are taken from an extended extensive interview that the editors had with these players from the field, in which they reflected upon public discourses of the past and present and the contribution designers have made to them. This interview is published on OASE's the website of OASE – fully accessible by to everybodyone. It is a first step of the editors of the journal to more extensively use the website and address the themes put forward in the printed journal to a larger public. To make it even more public, so to say. The interview also is published in the digital version of this issue, which can be downloaded in the iTunes store.

Translation: Jane Bemont